

Vis in Beeld

Jan-Willem Henfling

In het vorige nummer van Aquacultuur, verschenen begin juni, durfden we onze lezers reeds aan te bevelen om tussen 29 juni en 10 november naar Dordrecht te gaan en daar de tentoonstelling te bezoeken die de naam “Beet!” mee gekregen heeft: “vissen naar verborgen betekenissen”.

Intussen heb ik de tentoonstelling kunnen bezoeken en het bijbehorende boek “Vis in Beeld” aangeschaft. De tentoonstelling is opgezet door historicus Henk Slechte als gast-conservator. Hij is ook de auteur van het boek. De lezers van dit blad kan ik nu, degelijk onderbouwd, aanbevelen mee te gaan met de NGvA excursie op 19 oktober naar dit museum (zie elders in dit blad). De tentoonstelling is te zien tot 10 november. Sterker nog, gaan en kopen zijn welhaast een must indien je je vak serieus neemt. Enige nadeel: Na afloop van dit bezoek, na lezing van het boek, kijk je nooit meer onschuldig naar een moot zalm of iemand (m/v) die een haring naar je ophoudt. Maar ... er is veel meer te zien aan verborgen betekenissen. Een middag is eigenlijk niet voldoende.

Met het boek binnen handbereik heb je geen kind aan een wachtende klant.

Tentoonstelling en boek zijn thematisch opgezet: De religieuze vis, de erotische, de symbolische, de morele en de letterlijke vis. Schilderijen, tekeningen en etsen worden tentoongesteld van voornamelijk kunstenaars uit de Lage Lan-

Henk Slechte (2019) Vis in Beeld. Uitgeverij WBooks, Zwolle. 203 pp. ISBN 9789462583290. € 24,95

Henk Slechte, een auteur die goed beet had!

Henk Slechte (1941) is historicus. Hij studeerde in Utrecht en werkte onder andere bij het Rotterdamse Gemeentearchief. Hij was ook directeur van het historische museum 'De Waag' en het Speelgoed en Blikmuseum, beide te Deventer en waarnemend directeur van het Maritiem Museum te Rotterdam. Hij vertelde door de telefoon, dat hij, ondanks wellicht de schijn, toch heel weinig van vis en visserij wist, maar wel veel te danken heeft aan mensen met die kennis. Het idee voor de tentoonstelling kwam in 1998 van Frits Looimeijer, die toen nog directeur was van het Visserijmuseum te Vlaardingen. Hij vroeg: "Kun jij niet eens kijken naar verborgen betekenissen van vis in de beeldende kunst?" Al snel merkte Slechte dat hier een enorm, nauwelijks ontgonnen, terrein lag voor een bijzondere tentoonstelling. Maar hoe krijg je al die topstukken uit de collecties van de grote Europese musea naar een onbekend Visserijmuseum in Vlaardingen? Hij besprak veel later het idee met Peter Schoon, directeur van het Dordrechts museum (Slechte: "Waarschijnlijk de meest inventieve museumdirecteur van Nederland"). Die reageerde al snel met het verzoek om als gastconservator aan de tentoonstelling mee te werken, samen met conservator oude kunst Sander Paarlberg. Zijn inzet en die van de Dordtse collega's onder leiding van Andrea Stoop was essentieel om tot het getoonde resultaat te komen. Op bijgaande foto (Figuur 3) zien we Henk Slechte toen hij het boek *Vis in Beeld* dat de tentoonstelling begeleidt, maar ook in de boekhandel te koop is, bij de opening overhandigde aan de initiatiefnemer Frits Looimeijer, die tot juli 2018 directeur van het Maritiem Museum Rotterdam was.

Joachim Beuckelaer, Vismarkt, 1567, paneel, Museeën der Stadt Bamberg, Historisches Museum Bamberg.

De moot zalm die de visverkoper omhoog houdt, staat symbool voor het vrouwelijk geslachtsdeel. Zijn erotische boodschap wordt door de vrouw op de achtergrond met kennelijke instemming begrepen. Dat ook de vrouw, links van de verkoper, de boodschap verstaat blijkt uit haar gekruiste handen bij een open pan met vis. Zo symboliseert zij haar kuisheid. Op de achtergrond beelden die verwijzen naar de wonderbare visvangst (Luc. 5: 1-11)

den vanaf de late middeleeuwen tot het heden. Zelfs de vechtpartij die Obelix veroorzaakte toen hij opmerkte dat de vis van Kostunrix voorbij de THT datum was is gereproduceerd. De geografische bronning van de tentoongestelde werken is deels ingegeven doordat vis en visserij door de eeuwen heen hier zo belangrijk waren, dat de vis ook in symbolen, gezegden, spreekwoorden en allegorieën een voorname rol speelde. Voeg daarbij de vele kunstenaars en rijke kooplieden, die hun welvaart gaarne etaleerden door het aankopen en tonen van schilderijen en je ziet al voor je hoe, na eeuwen

van visserij en vishandel in Nederland, een tentoonstelling als deze kon ontstaan. Vis, in de perceptie van voorvaders en de bedenkers van deze tentoonstelling, is niet beperkt tot de biologische vis, maar betreft alle dieren die in het water leven, van oester tot walvis en zeemeermin.

Schilderijen en tekeningen bevatten in vroeger tijden bijna altijd een boodschap. Kunst had een communicatieve betekenis. "L'art pour l'art", kunst om de kunst, is een concept dat in de 19de eeuw ontstond en nog steeds opgeld doet. Het is de stijl waarin we zijn opgegroeid.

Wat was dan die inmiddels voor ons verborgen betekenis?

Vandaar dat we schilderijen uit vroegere tijden nu bekijken om de kunst en minder om de achterliggende boodschap. Die “taal” zijn we verleerd, zodat het ons ontgaat dat een 17de eeuws schilderij waar we nu nog steeds van genieten, toen het nog nieuw was bij eerste aanblik tot grote hilariteit geleid kan hebben, of juist werd opgevat als een ernstige vermaning, of met dezelfde ingrediënten in een andere context als religieus symbool. Om die voor ons verborgen betekenissen te ontsluiten en daardoor dubbel te genieten van een kunstwerk heb je een vertaler nodig, iemand die de vis en visserij door de eeuwen heen bestudeerde en de betekenis er van kan duiden voor de economie, de cultuur, de literatuur en uiteraard de kunst. Slechte doet met de tentoonstelling en het boek precies dat. Neem als voorbeeld de illustratie die op het boekomslag wordt getoond (figuur 1). Het is een stukje uit “Het minneaanbod” van Jan Steen (omstreeks 1660 gemaakt). Met onze 21ste eeuwse ogen zien we een vrolijke knaap, die een kamer binnenspringt met een haring in zijn ene en twee bosuien in zijn andere hand. Een rondborstig meisje kijkt hem uitdagend aan. Toen de oorspronkelijke koper dit schilderij voor het eerst aan zijn vrienden toonde, zullen ze het beeld onmiddellijk hebben herkend als de scabreuze mop die het op de eerste plaats is. Gelijktijdig had de koper zijn welvaart getoond en was hij voor even de “talk of the town”. Wat was dan die inmiddels voor ons verborgen betekenis? ... Nee, ik houd me in. Ga zelf maar kijken, of lees het boek.

Dat ik de zalen over de erotische vis wellicht met de grootste aandacht voor details bezocht,

moet wel een persoonlijke afwijking zijn, maar uiteindelijk zijn de andere zalen met daar gepresenteerde kunstwerken en objecten (honderden), vooral door de toelichtingen, zeker zo boeiend en leerzaam. Aan een middag had ik niet voldoende om alle werken de aandacht te geven die ze verdienen. Ik nam daarom uit de museumwinkel het boek mee om mezelf meer tijd te geven om alle ervaringen te verteren.

Het boek hoort, vind ik, thuis in iedere boekenkast van de liefhebber van vis, ongeacht zijn of haar betrokkenheid als eter, koker, handelaar, visser, kweker of verwerker. Het is zeer leeswaardig, maar ook grandioos om rustig door te bladeren. Heb je een klant op bezoek, die even op je moet wachten? Zorg dat het boek toevallig binnen handbereik op tafel ligt en je hebt geen kind aan hem of haar.

Als ik toch enkele kanttekeningen bij het boek maak, is het dat de tekst regelmatig verwijst naar details van schilderijen of prenten die net niet zijn gereproduceerd, maar alleen op de tentoonstelling te zien zijn. Bij een kadertje over Christophorus zocht ik tevergeefs op het schilderij naar de beloofde walvis, om tenslotte op te merken dat de zeer bekende Christoffel van Jeroen Bosch is afgebeeld, maar niet de in de tekst aangekondigde Christoffel van J. Kock. Dit zijn dan de weinige onvolkomenheden in een adembenemend mooi verzorgd en kloek boek.

Je hebt nog tot 10 november om deze tentoonstelling te bezoeken en, als je Dordrecht nog niet kent: het is een prachtige en zeer gezellige stad. Maak er gerust een hele dag van!

Op 19 oktober 2019 van 12.00 tot 17.00 uur is er een excursie van de NvGA naar *Vis in Beeld* in het Dordrechts Museum. Na de ontvangst zal de samensteller van de tentoonstelling de groep rondleiden. Toegang: normaal tarief € 15, student-leden € 6, gratis met Museumjaarkaart en personen jonger dan 19 jaar. Verplicht aanmelden voor 10 Oktober via: secretaris.nvga@gmail.com.